

NOTA BIBLIOGRÀFICA

A PROPÒSIT DEL *LLIBRE DE LES REVELACIONS DE L'AMOR DIVÍ* DE JULIANA DE NORWICH¹

Andreu GRAU I ARAU

Seguint una forma de vida religiosa típica dels moviments femenins medievals i característica de l'espiritualitat anglesa del segle XIV, l'autora de l'obra que comentarem s'havia reclòs en una cel·la tocant al mur de l'església del monestir de benedictines de Carrow, a Norwich, una de les ciutats comercials més importants d'Anglaterra. En aquella època, Norwich patia les conseqüències de la crisi que havia provocat la pesta i la presència dels lol·lards, moviment espiritual amb què la nostra religiosa compartia la devoció per la humanitat de Crist, el reconeixement de la Bíblia i l'ús de la llengua materna en l'àmbit religiós. Tota la informació biogràfica que en tenim, la traiem de la seva obra, dels comentaris dels qui la van transcriure, d'alguns llegats testamentaris a favor seu i del testimoniatge de la també visionària Margery Kempe.

El maig de 1373, quan tenia trenta anys i mig d'edat, a causa d'una greu malaltia corporal, aquesta reclusa de Norwich va començar a tenir les visions (revelacions) que es recolliran en el *Llibre de les revelacions de l'amor diví*. Ens n'han arribat dues versions: la curta (1373?), més propera a l'experiència vital inicial, i la llarga (1393?), fruit ja d'una detinguda maduració. Aquesta darrera és la que s'ha emprat per a l'edició catalana (pp. 12-13). L'obra es pot dividir en tres grans parts: (1) la que tracta l'acció de Déu en la creació, el final escatològic, la kènosi i glorificació de Crist, i l'alegria de la salvació (revelacions 1-12); (2) la que versa sobre el problema de la culpa i la seva compatibilitat amb la bondat de Déu i la creació (revelacions 13-15); i (3) la que mostra la presència de Déu en l'ànima (revelació 16). Al final de la introducció de Blanca Garí (p. 51), el lector pot veure un quadre sinòptic en tres columnes, en les quals s'exposen (1) el nombre i els capítols de les revelacions, (2) llurs visions corresponents i (3) els temes religiosos.

1. JULIANA DE NORWICH, *Llibre de les revelacions de l'amor diví*. Introducció de Blanca Garí. Traducció de Marta Pessarrodona i Rosa M. Piquer (Clàssics del Cristianisme 90), Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya – Fundació Enciclopèdia Catalana 2002, 276 pp.

Juliana parteix d'una teologia trinitària: la Trinitat és Déu i Déu és la Trinitat. La Trinitat són tres persones en una sola veritat (p. 127). Les activitats de la Trinitat són: (a) «m'és possible», que és la del Pare, (b) «puc», que és la del Fill, la de la perfecció humana, i (c) «faré», que és la de l'Esperit Sant. En dir «vull», es refereix a la Trinitat. Déu és l'únic creador, el nostre protector i el nostre amant etern (pp. 69, 72). En els mots «joia», «felicitat» i «delícies sense fi», se li mostren els tres cels: «El Pare es complau, el Fill és glorificat, l'Esperit Sant es delecta» (p. 113). La Trinitat ho crea tot per amor; i crea especialment l'home a imatge i semblança seva (pp. 84-85).

En la tercera revelació (c. 11), Juliana veu Déu en el seu enteniment. En l'obra de la reclusa es pot observar una teologia i una pedagogia de la mirada. «Una lectura atenta de *Showings* —escriu Garí en la introducció— permet de descobrir la importància d'una teoria de la mirada interior que se situa en el pla mitjancer del llenguatge visionari. Per a Juliana mirar és comprendre, mirar és conèixer, mirar és estimar l'ésser i, des d'aquesta triple potència cognitiva d'una mirada que convergeix en la mirada d'amor, Juliana apunta l'experiència unitiva característica de l'experiència mística» (p. 29). Gràcies a aquesta mirada interior, veu que Déu ho ha fet tot i és en tot. La reclusa se suma a aquella filosofia segons la qual res no passa per atzar: tot succeeix per previsió de l'omnipotent saviesa divina; és la nostra imperfecció, la nostra ceguesa espiritual, la que ens fa creure que hi ha casualitat; allò que Déu ha fet està ben fet, ja que és Ell, l'omnipresent i l'omnipotent, qui ho ha fet i no pot haver-ho fet malament. «No és difícil de veure —escriu— que la millor obra s'ha fet bé, i com que s'ha fet bé la millor i més alta obra, així la mínima obra també s'ha fet bé» (p. 88). La bondat és la naturalesa mateixa de Déu; per això, en la seva totalitat, la creació és una obra bona, segons la naturalesa i el pla que Déu ha decidit des d'abans de la creació, perquè és l'únic que crea (pp. 87, 211). Aleshores, què passa amb el mal? En la tretzena revelació (c. 35), Juliana sostindrà que tot allò que fa nostre Senyor és just i que tot allò que permet es converteix en glòria; i en dir «tot», volem dir el que és bo i el que és dolent: el que és bo és el que Déu ha creat; en canvi, el que és dolent és el que Déu permet. Juliana deixarà clar que el mal no és glòria, però, en quant permès per nostre Senyor, revertirà en la seva glòria (p. 137). S'estableix una doble dialèctica entre ésser-permetre i ésser-revertir per a justificar l'existència del mal sense afectar la bonesa de la creació i de la glòria divines. L'amor de Déu és infinit i es projecta en l'activitat de les seves creatures, especialment en l'home. Déu ens estimava abans de crear-nos i, un cop creats, nosaltres vam saber correspondre-li amb el nostre amor, el qual procedia de la «bondat natural i substancial de l'Esperit Sant, poderós amb el poder del Pare, savi amb la saviesa del Fill» (p. 187).

Al llarg de l'obra, no és difícil de percebre el joc numèric d'analogia trinitària: els tres dons demanats per Juliana a Déu en la seva joventut: (1) un record interior de la Passió, (2) una malaltia corporal i (3) la concessió de tres ferides; les tres ferides: (a) la de la veritable contrició, (b) la de la compassió d'amor i (c) la de l'anhel de la voluntat de Déu; els tres dies i les tres nits de la seva malaltia (pp. 65, 67); les tres maneres de mostrar-se la revelació: (a) per una visió corporal, (b) per paraules formades en l'enteniment i (c) per una visió espiritual (p. 82); les tres visions de les imatges de Maria: la concepció, l'afflicció sota la creu i la seva glòria (p. 118); els fonaments de la nostra vida: existència, creixement i perfeccionament, i la seva correspondència amb els ordres de (a) la naturalesa, (b) la misericòrdia i (c) la gràcia (p. 201); les tres coses necessàries per a la vida de l'home: amor, desig i compassió (p. 239); les tres que

glorifiquen Déu: (a) l'ús de la raó natural, (b) l'ensenyament comú de la santa Església i (c) l'acció interior de l'Esperit Sant, les quals ens fan progressar, ens protegeixen i ens salven (p. 250); els atributs de Déu sobre els quals reposen la força i l'efecte de totes les revelacions que ha tingut Juliana: (a) la vida, en la qual hi ha una meravellosa familiaritat, (b) l'amor, on hi ha una gentilesa de rang, i (c) la llum, en què regna una naturalesa infinita (p. 256)...

En les revelacions, hi trobem riques aportacions a la teologia i a la mística de la creu. Se'ns parla de cinc aspectes de la passió del Fill. Els quatre primers: (1) el seu cap sagnant, (2) la pèrdua de color del seu rostre beneït, (3) el doll de sang com a resultat de la flagel·lació i (4) la profunditat del seu acte de morir, són els que de debò va patir; el darrer, (5) la joia i la benaurança de la passió, pertany a la Trinitat sencera (p. 113). Les tres persones actuen en la passió de Crist, però Ell, el Fill encarnat en la Verge Maria, és l'únic que pateix. La quarta revelació, Juliana la dedica al valor de la sang de Crist, com a resultat de la flagel·lació, per a la purificació dels nostres pecats. Aquesta sang és més preciosa i efectiva que les aigües netejadores creades per Déu en abundància per a nosaltres, i vol que la prenguem per a purificar-nos íntegrament dels nostres pecats (pp. 89-90). En la revelació cinquena, la nostra reclusa confirma haver vist que la passió de Crist és una victòria sobre Satanàs i sobre tot el que representa el mal, victòria que li provoca un riure sincer i beneficiós: «Quan vaig veure això, vaig riure tan sincerament que va fer riure també tots els qui m'envoltaven, i el seu riure em va fer bé. Vaig pensar que m'hauria agradat que tots els meus germans en Crist haguessin vist allò que jo vaig veure, que poguessin riure amb mi. No vaig veure, però, que Crist rigués, però sé molt bé que la visió que ell em va mostrar és el que em va fer riure. Vaig comprendre que podem riure per a confortar-nos nosaltres mateixos i alegrar-nos en Déu perquè el dimoni és vençut. Quan vaig veure que nostre Senyor menyspreava la malícia del dimoni, va ser perquè jo fixava en ell el meu enteniment; és a dir, va ser una revelació interior de la seva veritat; el seu semblant restava sense canvis.» Ella pot riure, però Déu, per la seva naturalesa, no ho pot fer; a parer seu, «la immutabilitat és una qualitat que és en Déu, que és duradora.» Seriosa ja, veu tres coses: (a) un joc, en el qual es venç el dimoni; (b) un menyspreu, perquè Déu el menysprea; i (c) una gravetat, perquè és subjugat per la passió i mort de Crist, consumades amb tant d'ardor i d'esforç (p. 92).

Les descripcions de les visions de la passió de Crist just abans de la seva mort o de la seva set són subtils, detallades i dramàtiques (pp. 97, 99-100). El patiment de Crist és compartit per totes les creatures capaces de sofrança, la qual cosa demostrava la gran unitat que hi ha entre Crist i els homes; però també el cel i la terra van fallar en les seves funcions naturals, puix que una de les seves particularitats és reconèixer que Ell és el seu Déu, del qual sorgeixen tots els seus poders. «Parlant en termes generals —indica Juliana—, podem dir que tots patíem, perquè fins i tots aquells qui no el coneixien patien quan fracassaven les condicions normals de la vida, encara que la poderosa i secreta protecció de Déu no fallava» (p. 103). Per Crist, la Trinitat ens dóna una abundor de virtut i de gràcia, i s'alegra eternament; això és el que fa que la Trinitat no pugui patir. Les ferides obertes del Salvador s'exposen davant Déu, com a signes gloriosos; per això, la seva sang i la seva aigua precioses que flueixen amb abundància són el raig de misericòrdia per a guarir-nos del pecat i per a tornar-nos bells i purs (p. 146). En aquest sentit simbòlic, s'ha d'emmarcar la singular exposició sobre el Sagrat Cor de Jesús per part de la nostra mística en la desena revelació (p. 115).

Al final de la paràbola del senyor i del servent (c. 51), text que no es troba en la versió curta, Juliana ens indica com hem d'entendre que el Fill seu a la dreta del Pare. Crist no seu a l'esquerra del Pare, com un treballador, sinó a la seva dreta, en repòs i en pau infinita. Ara bé, això no significa que estigui «assegut costat per costat a la dreta, com ho estarien dues persones en aquest món», ja que aquesta no és la posició de la Trinitat; en dir que està assegut a la dreta del Pare, vol dir, simbòlicament, que està en la més gran magnificència de la joia del Pare. La posició revesteix un sentit espiritual que sobrepassa les categories aplicades al món físic. Això s'acaba de veure en el joc de relacions que exposa, el qual està dominat per un llenguatge totalment metafòric: «Ara l'espòs, el Fill de Déu, es troba en pau amb la seva esposa benamada, la bella verge de la joia eterna. I ara el Fill, veritable Déu i veritable home, seu en el repòs i en la pau, en la ciutat que el seu Pare li ha preparat des de tota l'eternitat. I el Pare és en el Fill, i l'Esperit Sant en el Pare i en el Fill» (p. 181).

Però la visió més peculiar que ofereix Juliana és la maternitat de Crist, tema que tampoc no figura en la versió curta i sobre el qual Blanca Garí dedica unes documentades pàgines en la introducció (pp. 47-50). Aquesta doctrina és, en part, derivada de la paràbola del senyor i el servent, com la doctrina de la maternitat de Déu (p. 18). En la catorzena revelació, la reclusa de Norwich veu i comprèn els tres atributs —novament el tres— de la Trinitat: la paternitat, la maternitat i la senyoria, «tots tres en un sol Déu», com ens dirà més endavant (p. 204). Introdueix una sèrie d'analogies amb el terme «mare»: tenim una mare en Maria, la Mare del Salvador, en qui estem inclosos i de qui naixem tots en Crist i dels qui se salvaran en ell; però la nostra mare per naturalesa és Crist, el nostre Salvador, que és qui ens engendra eternament i fora de qui no sortirem mai. Déu va assumir l'ànima sensitiva humana quan es va unir a la nostra carn en les entranyes de la Verge i, havent-nos unit tots en ell, es va unir també a la nostra substància. Aquesta unió va fer de Crist l'home perfecte, ja que, unint a ell tot home mereixedor de la salvació, es presentava com l'home perfecte (p. 198). Juliana veu que la segona Persona, no deixant d'ésser substancialment la mateixa persona, esdevé també la nostra Mare sensualment, ja que els éssers humans som una doble creació de Déu Pare totpoderós: substancial (part superior) i sensual (part inferior). En la segona Persona, les nostres parts són unides; hi tenim, en ella, el nostre fonament i les nostres arrels i, en haver assumit la nostra sensualitat, es mostra com la nostra Mare de misericòrdia, que ens protegeix amb la seva intel·ligència, i en la qual creixem, progressem, ens reformem i ens refem; prenem la nostra naturalesa, Crist ens ha fet viure, i en la seva benaurada mort en creu ens engendra per a la vida eterna (pp. 202, 214). Jesús és la mare celestial: aquella que no permetrà mai que els seus fills es perdin, ja que és tot poder, tot saviesa, tot amor: tres potències que es concentren en la dignitat d'una mare autèntica i assenyada: «Si veu que ens farà més bé d'afligir-nos i plorar, ho permet amb compassió i pietat, per amor a nosaltres, tant de temps com ens convé. Vol llavors que ens portem com un nen que, naturalment, té sempre confiança en l'amor de la seva mare, en la prosperitat i en l'adversitat. Vol que ens adherim amb força a la fe de la santa Església i que trobem en ella la Mare molt estimada que ens consola i ens ajuda a comprendre, en comunió amb tots els benaurats del cel. Pot succeir, en efecte, que una persona concreta sigui separada d'ell algunes vegades —almenys ella ho creu així—, però el cos sencer de l'Església no ho ha estat mai ni ho estarà mai, per tota l'eternitat. És, doncs, una cosa segura, bona i excel·lent voler estar humilment i fortament adherits i units a la nostra mare la santa Església, que és el Crist Jesús. [...] I es

dolces mans de la nostra Mare s'afanyen amb diligència entorn nostre» (pp. 209-210). Perquè té com a objectiu principal salvar-nos, perquè la seva glòria és fer-ho i perquè la seva voluntat és que ho coneguem, Crist es comporta com la bona dida que té contínua cura del seu infant, és a dir que el protegeix amb tota seguretat, el nodreix fins al dia del judici final, i l'eleva segons la sobirana naturalesa de la maternitat i les necessitats naturals de l'infant. Una mare així ha d'ésser bella i dolça als ulls de la nostra ànima, ja que, com un preciós fill als seus ulls, vol i espera que l'estimem dolçament i que hi confiïm humilment i de tot cor. Dirà Juliana que, per naturalesa, l'infant no desespera de l'amor de la seva mare i, per això, no té pretensions i estima la seva mare i totes i cadascuna de les altres creatures (p. 214).

Déu crea l'ànima humana i, en el mateix moment, aquesta s'uneix a Ell. Es tracta d'una creació del no-res. El cos humà és fet de fang, de quelcom ja existent, però l'ànima és creació pura. D'aquesta creació, la Trinitat n'està eternament satisfeta (p. 225). La nostra naturalesa té dos vessants: l'exterior, que és el físic i mortal, el qual, mentre visqui, serà objecte de patiment i sentirà pena constantment, i l'interior, que és la vida joiosa i vital, tota pau i amor. Aquesta darrera part, que Juliana diu que experimenta molt en el fons, era la que, amb força, delicadesa i deliberació, triava Jesús com el cel d'ella mateixa. «Així —indica—, vaig veure en veritat que el vessant interior és superior, i governa l'exterior, i que ni és responsable dels seus desigs, ni n'ha de fer cas, perquè la seva pròpia intenció i voluntat és unir-se per sempre a nostre Senyor Jesús. Que l'exterior pugui arrossegar l'interior, per la gràcia, arrossegaria l'exterior, i que pel poder de Crist tots dos serien un de sol en la benaurança sense fi» (p. 105). L'ànima humana està estretament lligada a Déu, de manera que no hi ha cap separació entre ambdós, i, per tant, res no pot ni podrà haver-hi absolutament entre ella i la divinitat. Tanmateix, a causa del pecat, l'ànima és sovint dissemblant en condició a Déu; per a una correcta restauració o salvació, ha de menester el do de la gràcia. En tota ànima que serà salvada, hi ha una voluntat divina que no ha consentit ni consentirà mai pecar. Es tracta d'una voluntat tan bona que no podrà mai voler el mal, sinó que voldrà sempre més el bé i farà el bé als ulls de Déu (pp. 163, 186-187). Pel que fa a la sensualitat, com la substància, en estar unida a Déu i marcada per la seva naturalesa, pot ésser anomenada ànima. Té per triple fonament la naturalesa, la misericòrdia i la gràcia, el qual ens permet d'atansar-nos vers la vida eterna. «Aquesta ciutat de glòria —escriu Juliana—, seu de nostre Senyor Jesús, és la nostra sensualitat, en la qual ell és inclòs. La nostra substància natural es troba inclosa en Jesús, amb la benaurada ànima de Crist que hi regna, en repòs, en la divinitat» (p. 195). Déu és en la nostra sensualitat i mai no l'abandonarà, ja que Ell no és mai fora de l'ànima. Aquesta ha estat creada perquè sigui la casa de Déu, i Ell és l'habitable de la nostra ànima, la qual cosa, per a Juliana, ha d'ésser motiu d'alegria. Considera que és necessària una gran comprensió per a veure i conèixer interiorment que Déu, l'Increat Creador nostre, habita en la nostra ànima; però molta més comprensió cal per a veure i conèixer que la nostra ànima creada resta en Déu en la substància, i que, per aquesta substància divina, som el que realment som. La nostra reclusa sembla caure en una mena de panteisme: «No vaig veure cap diferència entre Déu i la nostra substància: és com si tot fos Déu»; però la intel·ligència s'encarrega de fer veure que aquesta identificació no anul·la la distinció: són dues naturaleses clarament distintes (p. 189). Déu és Déu i la nostra substància és una creatura seva (p. 252). Ell condueix el nostre enteniment per a veure en ell, aprendre, comprendre i saber que la nostra ànima és una trinitat creada a imatge de la Trinitat increada. Juliana té clar

que el coneixement de l'ànima requereix el coneixement de Déu; com s'ha dit, l'ànima està tan profundament unida a Déu i «guardada eternament com un tresor», que no es pot arribar a conèixer sense conèixer Déu. Gràcies a l'Esperit Sant, coneixem ambdós en un únic coneixement, però Juliana insisteix que Déu és més proper que la nostra ànima, ja que és el seu principi. Amb optimisme, escriu: «Hem de viure en el desig i en la penitència fins al dia en què serem introduïts tan profundament en Déu que coneixem la nostra ànima amb plena i completa veritat»; veu també que «és el nostre bon Senyor mateix qui ens introdueix en aquestes grans profunditats, amb el mateix amor que va tenir quan ens va crear, després quan ens va rescatar, en la seva misericòrdia i la seva gràcia, pel poder de la seva benaurada passió» (p. 195).

L'amor infinit guarda l'ànima en la seva integritat i la nostra raó no ens farà avançar si no tenim intel·ligència ni amor (pp. 187, 196). El que de debò vol el Senyor és que la nostra ànima contempli Déu i les seves obres perquè són plenament bones. A aquella ànima que mira el seu suau judici i aparta els judicis cecs humans, li dóna gran consol (p. 88). La nostra ànima no podrà obtenir el repòs en res que li sigui inferior: «Quan, elevat-se pel damunt de totes les criatures, entra en ella mateixa, no pot restar gaire temps contemplant-se. Tota la seva contemplació es fixa benauradament en Déu, el seu Creador que habita en ella.» A l'ànima, li escau elevar-se i no davallar; per això, la seva finalitat és arribar a Déu: «vol que els nostres cors s'elevin poderosament per damunt dels abismes de la terra i de totes les seves vanes tristesses i que s'alegrin en ella» (p. 225).

Seguint sant Agustí, Juliana ens dirà que el pecat no és una obra de Déu i que no té ni substància ni una existència real (pp. 87-88, 121). El pecat és inevitable en la vida humana: és el flagell més dur amb el qual pot ser fuetejada tota ànima elegida; és l'infern més atroç que existeix (pp. 145, 148). En el marc de la pedagogia de la mirada, Garí sosté que «la caiguda és per a Juliana ceguesa temporal de l'home que, girant l'esquena a Déu, és incapaç de retornar-li la mirada. El pecat, estretament unit a aquesta ceguesa, és, tanmateix, invisible i per això manca d'ésser, és no-res». La reclusa ens parla d'una segona creació després de la caiguda de l'home en el pecat: «el nostre Creador vol que estiguem en el cel per sempre semblants al nostre Salvador Jesucrist, al cel per sempre més per virtut de la nostra segona creació» (p. 85). Entre la primera i la segona creació, per amor vers l'home, Ell es va fer home, prenent amb Ell les nostres misèries, llevat del pecat. Jesús esdevé aleshores imatge i semblança de l'home. Hi ha, si volem, una mena de transposició de formes: «Era la imatge i semblança de la nostra miserable i negra mortalitat, en les quals el nostre bell, lluminós i benaurat Senyor va amagar la seva divinitat. Podem dir, penso, i ho crec amb tota confiança, que mai no hi ha hagut un home tan bell com ell, fins al moment en què la seva bellesa es va veure desfigurada per la fatiga i el patiment, la passió i la mort» (p. 85). Dels patiments que ens duen a la nostra salvació, el més gran és veure sofrir Crist, que és tota la nostra vida i la nostra felicitat. Davant el gran dolor del Salvador, l'ànima tocada per la gràcia s'adona que l'estima més que a ella mateixa, ja que els sofriments de la seva passió, que esdevindran alegria suprema i eterna, són infinitament més forts que els nostres (pp. 101, 107).

Juliana persegueix l'eternitat. En la sisena revelació, Déu li va mostrar tres graus de felicitat de què gaudien totes les ànimes que l'havien servit de bon grat: el primer és l'agraïment més valuós que Déu li donarà quan sigui alliberat de les penes; el segon és que totes les creatures benaurades del cel veuran aquest agraiement gloriós, ja que són conscients dels serveis que li han estat fets; i el tercer és que la joia amb què l'ànima

és rebuda allà serà finalment per sempre. La religiosa de Norwich manifesta que aquests graus són atorgats a aquells que, amb sinceritat, tenen la intenció, encara que mínima, de dirigir-se vers Déu. «Com més l'ànima amant veu aquesta gentilesa de Déu —diu—, més ardentment el servirà tots els dies de la seva vida» (pp. 93-94). És voluntat del Senyor que coneguem la màxima felicitat de la qual som capaços, perquè aquesta felicitat serà eterna per als qui se salvaran, mentre que el patiment serà passatger i acabarà per desaparèixer. «Déu no vol que ens deixem anar amb pena i lamentació pels nostres sofriments presents, sinó que els superem immediatament i ens mantinguem en la felicitat eterna que és Déu» (p. 96).

Déu és el fons d'on brolla la nostra pregària. Amb l'oració, la nostra ànima s'uneix a la divinitat. Juliana definirà la pregària com la comprensió correcta de la plenitud de la joia que ha de venir, amb ardent desig i veritable confiança d'obtenir-la. La pregària més gran de totes i la que millor s'adiu a les nostres necessitats més elementals és el coneixement de la bondat de Déu. Aquesta pregària no solament mou la nostra ànima, sinó que també la fa créixer en la gràcia i la virtut (p. 74). Gràcies a l'Esperit Sant, la pregària és una voluntat sincera que s'obre a la gràcia i s'identifica amb la voluntat del Senyor. Ell s'enduu la nostra pregària al cel i la té com un tresor etern (p. 151). Donar gràcies a Déu, que és la finalitat dels nostres precis, és conèixer-lo interiorment, amb gran respecte i temor amorós. «El poder de la paraula del Senyor —escriu la reclusa— penetra l'ànima, vivifica el cor i, per la gràcia divina, fa veritablement la seva obra. Conduex a una pregària de benaurança i a la plena joia en nostre Senyor. Aquesta és l'acció de gràcies més amorosa als seus ulls» (p. 152). El Senyor vol que la nostra pregària i la nostra confiança siguin generoses; vol que la nostra intel·ligència s'arrelli en aquest coneixement, amb tota la força, amb tota la nostra intenció i amb tota la nostra voluntat; vol també que, per la seva llum de gràcia, compreguem els tres punts següents: (1) la noblesa i l'excel·lència de la nostra creació, (2) la nostra preciosa i gloriosa renovació i (3) tot allò que, essent inferior a nosaltres, ha estat creat per al nostre servei i es conserva pel nostre amor. Déu desitja que entenguem que és l'amor de tot i que, per això, li dirigim les nostre pregàries; no podem, doncs, pregar sense reconèixer que és Ell qui obra; i si veiem que és Ell qui obra i no li preguem, no acomplim amb el que li dóna glòria i ens ajuda: «veure que és ell qui actua i, alhora, pregar» (p. 154). Amb les nostres pregàries l'ànima vol allò que Déu vol, reconforta la consciència i la torna apta per a rebre la gràcia (p. 156).

Per a Juliana, la fe és una virtut que té el seu origen en la naturalesa substancial i que, per obra de l'Esperit Sant, penetra en la sensitiva; la resta de les virtuts tenen en ella el seu fonament. La defineix com «la comprensió exacta d'allò que és el nostre ésser, unit a la creença veritable i a una confiança segura que som en Déu i que ell és en nosaltres, encara que no el vegem.» Amb la resta de les virtuts, la fe obra en nosaltres grans coses (p. 190). La justícia és la realitat més bona que hi pot haver i la misericòrdia és defineix com l'obra de la bondat de Déu, la qual actuarà tant com sigui permès que el pecat turmenti els justos. «Quan no sigui permès el pecat —llegim en el c. 35—, aleshores tampoc no actuarà la misericòrdia. Tot serà establert en la justícia i romandrà eternament. Déu permet que caiguem, però pel seu poder i saviesa ens guarda, i per la seva misericòrdia i la seva gràcia ens eleva a una joia infinitament més gran. D'aquesta manera, ell vol ser conegut i estimat en la justícia i la misericòrdia, ara i per sempre. L'ànima que, per la gràcia, entra amb saviesa en una tal contemplació és doblement feliç i se n'alegra per tota l'eternitat» (p. 137). Pel que fa a la caritat, és una

llum «que ens permet de viure d'una manera meritòria, perquè el nostre esforç ens fa mereixedors de la gloriosa gratitud de Déu». Aquesta llum es pot entendre de tres maneres: com a increada, que és Déu; com a creada, que és la nostra ànima en Déu; i com a donada, que és la virtut. La caritat —segons Juliana— ens guarda en la fe i en l'esperança, i la fe i l'esperança ens guien en la caritat. Tot sembla partir i arribar a la caritat, que no és més que l'amor (p. 258). En el darrer capítol de l'obra, llegim el que vindria a ésser la intenció de les revelacions divines: «Des que vaig rebre aquesta revelació, he desitjat sovint de saber quin era el propòsit de nostre Senyor. Més de quinze anys més tard, vaig rebre la resposta en el meu interior: "Què? Vols saber allò que el teu Senyor t'ha volgut dir? Comprèn-ho bé. El seu sentit és l'amor. Qui te l'ha revelat? L'amor. Què t'ha revelat? L'amor. Per què t'ho ha revelat? Per amor. Roman en aquest coneixement i coneixeràs i comprendràs més l'amor, però mai no el coneixeràs diferent, i això sense fi"» (pp. 260-261).

Heus ací una interessant mostra de la producció literària femenina medieval; heus ací una manifestació clara del moviment místic anglès de la Baixa Edat Mitjana. Garí assenyalava que la reclusa de Norwich escriu les visions en el context derivat de la revolució espiritual del segle XIII, la qual té com a principal protagonista el moviment espiritual femení d'aquell segle i s'expressa en llengua materna «en cossos i veus de dones» (pp. 7-8). Juliana manifesta ésser fidel a l'Església: diu que creu en tot allò que predica i ensenya la seva doctrina, i que sempre ha estat segura de la seva fe (p. 82). Quant a la peculiaritat de l'illa, l'autora de la introducció sosté que «és el seu relatiu distanciament dels centres monàstics i, sobretot, dels ordes mendicants i el protagonisme d'homes i dones dedicats a la vida solitària, eremítica o giròvaga» (p. 9). Respecte als altres representants de l'esmentat corrent místic anglès, coincideix amb Margery i Rolle en el fet de partir d'ella mateixa per a començar a escriure; amb Hilton i amb l'anònim autor del *Nívol*, en el propòsit d'escriure per a ensenyar els altres. En què es diferencia dels esmentats? «Juliana —escriu Garí— apunta des de la seva pròpia experiència cap a una experiència global de l'ésser humà i, per això mateix, s'adreça no a deixebles als quals pretén iniciar en una pràctica concreta sinó a un ampli espectre de població que ella defineix com "la humanitat que s'ha de salvar"» (p. 12).

La difusió de l'anomenada teologia vernacle suposa una alternativa nova als pensaments teològics monàstic i escolàstic; ara bé, aquesta alternativa no està mancada de dificultats: en les manifestacions de modèstia de les obres de dones de l'Edat Mitjana, trobem, entre altres raons, la prohibició a les dones d'ensenyar públicament (p. 14). Ara bé, el *Llibre de les Revelacions*, encara que es presenti com un tractat místic, conté força elements de reflexió teològica; més amunt hem volgut mostrar que hom hi pot trobar un tractat de Déu, una cristologia, una antropologia teològica i una teologia espiritual, les quals es difonen sota una forma global que es determina en una soteriologia. Amb aquesta teologia de la salvació, expressada en visions místiques, Juliana ens mostra una nova comprensió de la fe. No podem dir, doncs, que no hi hagi una mena de summa teològica; tanmateix, segons Garí, aquesta summa es construeix «a través de la mediació d'una experiència que s'expressa totalment des del terreny del llenguatge visionari»; és a dir d'un llenguatge el missatge del qual no es podrà entendre si no es copsa el *mundus imaginalis* de Juliana. Cal desxifrar, doncs, aquest missatge i fer-ho «com a símbol que anuncia un altre pla de consciència»; és aleshores quan ens adonarem que la mística i la teologia, en comptes de contraposar-se, coincideixen (pp. 22, 26, 31).

A l'home, cal recordar-li el dolor de Crist, però brindar-li també, amb optimisme, la possibilitat de la salvació sobre el pecat. Juliana creu de debò que nostre Senyor vol que esperem una gràcia més gran. Eternament, Déu veu condemnat el dimoni i no deixa de tranquil·litzar Juliana: «M'és possible de fer que tot acabi bé; puc fer que tot acabi bé; faré que tot acabi bé; vull fer que tot acabi bé; i tu mateixa veuràs que tot acabarà bé» (p. 127). El dia del judici, els qui seran salvats gaudiran de la felicitat eterna i el mal satànic acabarà enterrat per sempre en l'infern. L'ànima tindrà el seu lloc en el cel, on no és possible l'existència del pecat.

En les pàgines d'aquesta obra, el lector d'avui es pot adonar del que és la recepció humana, molt humana, de les teofanies en el món cristià de la Baixa Edat Mitjana. Són unes revelacions que no deixen de recollir les preocupacions, els goigs i els dolors d'un ésser humà que es mou en un món incert; només cal llegir-les amb els ulls espirituals que tenen posada sempre la mirada en l'esperança d'un temps millor.

Andreu GRAU I ARAU

Av. Josep Marieges, 3, 2-1

E – 08830 SANT BOI DE LLOBREGAT (Barcelona)